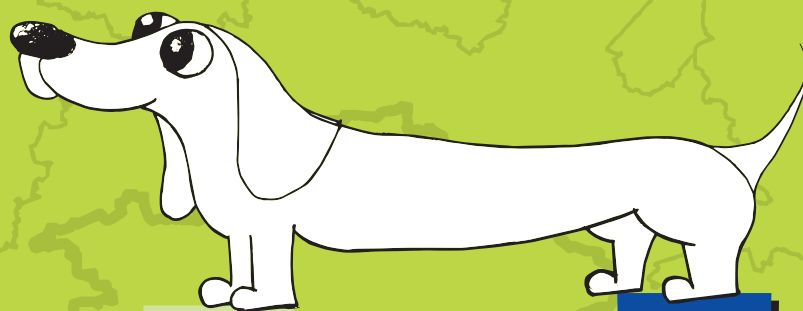

Náš domov **MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU**

Netvořice

Neveklov

Týnec nad Sázavou

Křečovice

Krhanice

Náš domov

MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU

Regionální učebnice

Krhanice / Křečovice / Netvořice
Neveklov / Týnec nad Sázavou

OBSAH

TÝNEC NAD SÁZAVOU	8
Historie	10
Současnost	12
Fauna a flora	14
Osobnosti	16
Místopis	19
Doprava	21
Hospodářství regionu	26
Významné budovy	28
Kultura, zvyky, tradice	30
 AUTOŘI A POUŽITÉ ZDROJE	 32

Milí čtenáři, milé děti,

jsem ráda, že máte možnost listovat v regionální učebnici kraje mezi Vltavou a Sázavou. Je to kraj, kde žijete, kraj, ve kterém máte své kořeny a možná i vaši předci. Kniha vznikala celé čtyři roky a podíleli se na ní pedagogové a žáci všech pěti zúčastněných základních škol (Týnec nad Sázavou, Krhanice, Neveklov, Křečovice, Netvořice). Jde o první učebnici tohoto typu v našem regionu. Záměrem je prohloubit váš zájem o kraj, ve kterém žijete. Znáte-li dobře toto místo, jeho historii, kulturu, přírodní vztahy, můžete ho lépe chránit, podílet se na jeho rozvoji a rozkvětu. Učebnice nenahrazuje výuku dějepisu, přírodopisu, občanské či výtvarné výchovy, vlastivědy ani prvouky. Není historickou kronikou, turistickým průvodcem ani biologickým svazkem zoologie a botaniky. Umožní vám nahlédnout do zajímavostí v našem kraji a třeba podnítí váš zájem o život a místo, které vás obklopuje. Knížka pohlíží na náš region z pohledu mezipředmětových vztahů, a tak nás může v kapitole o historii třeba překvapit křížovka, kvíz, doplňovačka apod.

Regionální učebnice má široké využití. Účelem je především doplnění a zpestření výuky. Je doplněna pracovními listy napříč předměty a můžete se s ní seznámit i v elektronické podobě. Přeji vám, aby se kniha stala pro vás zábavou, která potěší, zaujme a snad i trochu poučí.

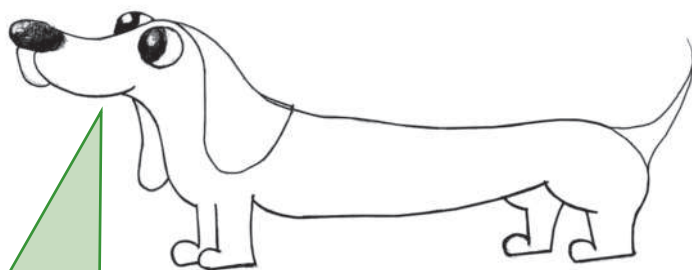
Mgr. Ludmila Vodehnalová

Foto Markéta Kolářová: Soutok Vltavy a Sázavy u Davle, podzim 2019

KANDÍK – PSÍ ZUB

Ahoj! Jsem jezevčík
a jmenuji se Kandík – psí zub, zkráceně
Kandík. Budu Vás provázet touto knihou. Ptáte se, proč
mám tak zvláštní jméno? Odpověď je jednoduchá. Narodil jsem se
v kraji mezi Vltavou a Sázavou, vlastně kousek nad řekou – v místech, kde
se Sázava pomalu blíží k soutoku s Vltavou. Tam někde nedaleko Pikovic leží
kopec Medník. Je to význačný kopec, dosahující výšky 416,5m nad mořem. Hrdě
se vypíná nad údolím řeky Sázavy. V okolí Medníku je zvlášť velká koncentrace
trampů a trampských osad. Jeho svahy jsou porostlé listnatými lesy. Medník je
pravděpodobně jedinou lokalitou v České republice, kde roste ohrožená
rostlina kandík psí zub (*Erythronium dens-canis*). A protože
pocházím právě z tohoto nádherného kraje, nemohu se
přece jmenovat jinak!

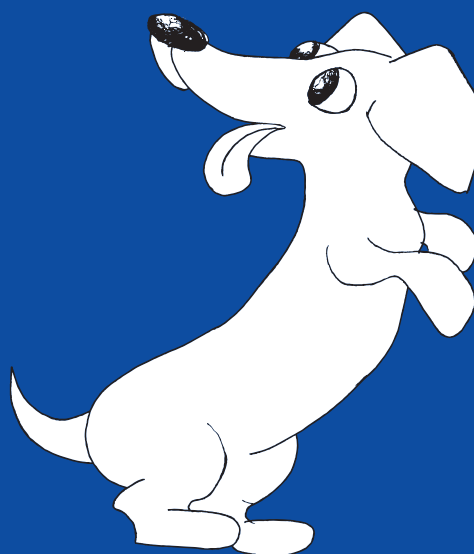

Foto: Ludmila Vodehnalová: Kandík – psí zub, Medník, 2018

Historie / Současnost / Fauna a flora / Osobnosti / Místopis
Doprava / Hospodářství regionu / Významné budovy
Kultura, zvyky, tradice

TÝNEC NAD SÁZAVOU

ÚVOD

Milý čtenáři,

vítej v městě na březích řeky Sázavy. Pokud nevíš, jak k nám, nasedni do Posázavského pacifiku. Cestou můžeš pozorovat pérovník pštrosí a budeš-li pak následovat kolem prolétajícího netopýra, dojdeš až k naší milované rotundě. Možná tam najdeš tajnou chodbu, která vede až na hrad Zbořený Kostelec. Tuhle romantickou zříceninu si zamiloval i Karel Hynek Mácha. Pořád váháš s návštěvou Týnce? František Janěček, jeden z největších továrníků počátku minulého století, rozhodně neváhal, a dokonce zde postavil luxusní vilu! Až si projdeš všechna zajímavá místa v Tejnici, uvolnit se můžeš u divadelního představení ochotníků ze spolku Netopýr.

Než se k nám vydáš na návštěvu, prolistuj si kapitoly regionální učebnice.

Počátky dějin Týnce

První písemná zmínka o našem městě pochází až z roku 1318. Píše se v ní o tom, že majitel Týnce Oldřich z Valdeka žaluje Trojana z Hrusic a Macka z Mrkvic, protože se dopustili škody na jeho majetku. Týnec je však pravděpodobně mnohem starší.

Dokazuje to i fakt, že rotunda zasvěcená sv. Václavovi vznikla pravděpodobně už ve 2. polovině 11. století. Původní rotunda byla postavena v románském slohu. Asi o půl století později vznikla gotická věž, která dnes slouží jako útočiště netopýrů. V dobách středověku v areálu rotundy existoval hradní komplex, který ale v 15. století zanikl.

Týnecko v 19. a ve 20. století

Týnecko v 19. století a na počátku 20. století vypadalo značně jinak. Mnoho z nás by jej ani nepoznalo. Prvně se přeneseme v čase do 19. století. V té době už ve velkém probíhala výroba a vývoz kameninového zboží, které získalo přívlastek týnecká kamenina. Výroba byla po dlouhých sedmdesáti pěti letech ukončena z důvodu větší konkurence v oboru, nákladnému převážení surovin, které byly potřebné k výrobě, bylo také čím dál dražší dřevo potřebné k zatápní. Výroba probíhala od roku 1791 až do roku 1866.

Nyní se přesuneme do 20. století, kdy proběhla v Týnci taková menší revoluce. Stalo se zde hodně věcí, o které bych vás nerada okradla. V této chvíli už byl v Týnci mlýn, který už pomalu, ale jistě chátral. Také se na počátku 20. století začínala stavět slévárna, dnešní Metaz. K němu se po dokončení jeho stavby začal také budovat most, který vedl ze slévárny do Janečkovy vily. Paralelně s ním stojí v současnosti používaný Masarykův most, který je o jedenáct let starší než Metaz. Masarykův most má nyní kovové, nazeleno natřené zábradlí, ale někteří pamětníci vědí, že zábradlí bylo dříve kamenné.

Přesuňme se kousek výš nad Masarykův most. Zde se na kopečku nachází kulturní dům, kdysi výrobní továrna týnecké kameniny. V dobách arcivévody Františka Ferdinanda d'Este se stala část kulturního domu hotelem. Podle pamětníků byly v kulturním domě dveře, které nikam nevedly, obytná část byla vlevo a nacházela se zde také tělocvična. V Týnci se nachází také dům U Micků, dříve budova sloužila jako pošta, ve vrchní části se nacházely opět obytné části. Naproti této budově se nacházelo řeznictví, které dnes nahradil obchod s potravinami. Potrubí v Týnci bylo z počátků dřevěné, možná by vydrželo dodnes, kdyby se při nedávných pracích nepoškodilo a v důsledku toho muselo být nahrazeno modernějším.

Příroda zde byla také jiná. Stromy byste potkali na skoro každém kroku, poli byl Týnec doslova obklopený a lesy byly více rozrostlé.

Přesuneme se zpět ke kulturnímu domu, spíše pod něj. Byla zde trafika, která se kvůli stavbě silnice musela zbořit. Kromě trafiky zde také byly krámky. Tam, kde je dnes kruhový objezd, bylo autobusové nádraží.

V Týnci se nacházel ohořelý barokní statek, který byl v 80. letech zbořen kvůli budoucí výstavbě městského úřadu. Barokní statek před jeho vzplanutím sloužil jako loděnice. Při vypuknutí požáru a následném vynášení lodí padaly na vynašeče ohořelé kousky střechy. V 80. letech se začalo s výstavbou nové školy.

V současnosti byste Týnec podle fotek obtížněji poznali, nic však nemění to, že toto město má opravdu dlouhou historii.

Aneta Burdová

Zadání:

Napiš líčení z ptačí perspektivy

Létání nad Týncem

Začal nádherný letní den. Jdu ven ze stanu a běžím a najednou se vznesu. Letím, prolétám heboučkými mráčky a všude slyším šumění větru.

Vidím pod sebou překrásné město, jež má jméno Týnec. Hned pode mnou stojí kamenná věž a plachtím k řece a neslyším už jenom šumění větru, ale i zvuk tekoucí řeky. Podlétám most a vidím loďky, jež plují jako rybky. Polykám mouchy a přenáším se ke čtyřem barevným věžím, z nichž jedna, ta žlutá, je můj kamarád, ve kterém spím. Mezi těmi věžemi je stará egyptská pyramida z provazů.

Dál vzlétám, mířím přímo k budově, která mě mnohé naučila. Žlutá, bílá, šedá, oranžová, zelená – těmi všemi barvami hraje. Ulétám pryč, jelikož mě viděl učitel, jehož teď z výšky nemůžu poznat. Byl mázlý, jako když vodou polejete perem napsané slovo.

Oblítám budovy a lidi pode mnou vypadají jako mravenci. Letím zpět k té kamenné věži a pode mnou jezdí plošnice, malé barevné plošnice, které řídí mravenci. Stojí před bránou, po níž jezdí barevné a někdy i kouřící housenky.

Najednou vítr „fouk“ a já se odnáším k červené budově na výrobu motorových koní, jejíž jméno se píše stejně jako název jednoho tvora ze Star Wars. Jenom se každé čte jinak.

Snažím se letět proti větru, ale nejde to, avšak zničehonic jako by vítr zašeptal „změna směru“ a nebudete tomu věřit, on se směr větru změnil a začal mě odnášet k hlavní budově města. Avšak u ní dlouho nepostojím a letím ke kolotoči Františka Janečka, kam taky padám a doufám, že na mě nezavolají agenty v modrém.

Lukáš Reška

Týnec z loďky

Ráno jako malované, i když poněkud chladné na červenec. Prohlížím si okolí svýma ospalýma očima. Sedím na kánoji, nově natřené krvavou barvou. Chladný vzduch se mi omílá o tváře a pokračuje prohnat sytě zelené duby. Hřejivé slunce se schovává za vysokým kopcem, na jehož vrcholu stojí stále důstojně a v pozoru zbytek hradu a věže, které by mohly vyprávět napínavé příběhy. Když jsem zvedla oči z lodi a přemístila je na již neviditelný hrad, abych obdivovala jeho stálou majestátnost, loď se rozkývala ze strany na stranu. Znejistila jsem, ovšem moje hlava si nepřestala dělat obrázek vysokého panství, které se tu kdysi vystavovalo.

Mezi kopci se pousmálo slunce, oslňující zářilo na malou vesničku nalevo. Jen na chvíli jsem se na ni zadívala, avšak bylo tu něco, co mě přitáhlo víc. Jez. Vytahuji krk, abych se podívala, zda se dá sjet. Nedá. Je naprosto suchý, v tuto chvíli slouží pouze jako odpočívadlo kachnám, které se tu válejí. Připluji s lehkostí k jeho hřbetu a vystoupím z lodi na kamenný jez. Protáhnu si záda a prohlédnu budovu na břehu řeky. Přetáhnu loď a znovu si sednu na vyhráté místo.

O kousek dál je okolí trochu živější. Aut, bytovek, lidí je tu spousta. Voda zde trochu zrychluje, a tak se zanedlouho dostanu k vysoké zářivě růžové budově. Je to proslulá Janečkova Jawa. Podplouvám dva mosty a hrnu se kupředu. Na obzoru se vyjímá vysoká starodávná věž hradu a na ní se lepí malá šedá roztunda. Její kamenné zdi působí tajemně. Vypadá, jako by shlížela dolů ze skály na veliký kemp s velikým

fotbalovým hřištěm. Udivuje mě ten kontrast pravého a levého břehu. Z pravého se ozývají zpívající vodáci a radost se nad nimi hemží, zato levý břeh je tmavý a chladný. Sjeďu poslední jez, který na mě čeká. Tento jez je jiný než ten předchozí. Voda na něm tancuje a rákos ševlí. Vyplaví mě přímo u mého cíle.

Končím s výhledem na vzdálenou bílou Janečkovu vilu a před ní široký most. Slunce je již nad mojí hlavou a hezky hřeje. Lodku upevním k břehu, abych se mohla natáhnout na zelenou trávu a prohlédnout si v hlavě znovu tuto ranní plavbu.

Eliška Dundychová

Kdybychom měli do městského znaku (erbu) Týnce nad Sázavou vložit tři přírodniny, určitě bychom vybrali netopýra, pérovník pštrosí a gabro.

Netopýr velký

Tento jediný létající savec si zvolil za svoji letní „porodnici“ hradní gotickou věž v Týnci. Nejdříve sídlil ve věži kostela sv. Šimona a Judy. Po opravě střechy kostela přesídlil do věže hradu. Kolonie čítá asi 200 jedinců. Převážně se jedná o matky s mláďaty.

Při vstupu do hradní věže nás přivítá zvláštní odér. Je to guáno, které se vytváří z netopýřího trusu. Guáno je výborným hnojivem. S ptačího guána se vyráběl i střelný prach.

Netopýři jsou „soumračná zvířátka“, která spolu s hradním areálem dotvářejí zajímavou až tajemnou noční atmosféru.

Jsou velmi užiteční, neboť pochytají spoustu škodlivého hmyzu, který létá v noci (např. motýlka obaleče jablečného, který způsobuje červivost jablek). Nahrazují tak denní ptáky.

Netopýři se orientují tzv. echolokací. Vydávají a přijímají pro lidské ucho neslyšitelné ultrazvuky a podle jejich ozvěny dokáží určit svoji polohu v prostoru, rozpoznat okolní překážku a svoji kořist. Nejaktivnější jsou v srpnu, kdy se vykrmují, tzn. shromažďují tukové zásoby před nastávající zimou. Na zimu odlétají do svých zimovišť hibernovat. Zimovišti se stávají opuštěné sklepy, štoly, šachty, jeskyně či bunkry, kde je stálá nízká teplota.

Během března tyto úkryty opouštějí a nastává období tzv. jarních přeletů, kdy se vracejí zpět a formují se letní kolonie.

V ČR žije asi 23 druhů netopýrů. Jeden z nich zůstává aktivní po celý rok. Je to divadelní spolek Netopýr, kterým též ožije hradní areál v létě. Je úžasným zážitkem vidět za teplých letních nocí oba „netopýry“.

Koncem srpna se koná v Týnci Netopýří noc. Odborníci a ochránci přírody předvádějí vyhledávání netopýrů kolem hradu a řeky pomocí ultrazvukových detektorů a seznamují návštěvníky s životem těchto malých savců.

Netopýr velký i ostatní druhy jsou přísně chráněnými živočichy. Poškození jejich sídel je trestné.

Pérovník pštrosí

Je statná kapradina, která miluje vlhká stanoviště. Proto jí vyhovují meandry Kamenického (Čakovického) potoka, který se pod zříceninou hradu Zbořený Kostelec vlévá do Sázavy.

Je nepřehlédnutelný i v zimě, kdy ze sněhového poprašku trčí tuhé hnědé listy. To jsou listy s výtrusy, kterými se kapradiny rozmnožují. Na jaře se objevují listy zelené, které se na povrch prodírají jako stočené hodinové péro. Odtud název rostliny. Zelené listy vytvářejí mohutný nálevkovitý trs a provádějí fotosyntézu. Pro nezelené listy tím vytvářejí zásobní látky.

Pérovník pštrosí je krásná dekorativní kapradina chráněná zákonem.

Gabro (peceradské)

S touto horninou se můžeme setkat v různých týneckých stavbách. Nejnápadnější je taras ve starém Týnci pod domem Frišmanů, tedy pod barem Neplecha. Kousky gabra najdeme i ve zdivu hradní věže a rotundy. Za vyleštěným gabrem se můžeme podívat na hřbitov. Gabro je totiž jeden z nejdekorativnějších kamenů. Proto bylo vyváženo i do ciziny. V Naardenu je z něho vytvořen náhrobek Jana Ámose Komenského, v Praze památník na Žižkově a nábreží pod Vyšehradem.

Gabro je velmi vzácná, tvrdá a houževnatá hlubinná vyvřelina. Vznikla z magmatu spolu s žulou před 350 mil. let. Je černé, hrubozrnné, s nádechem do zelena. Obsahuje plagioklas, pyroxen, amfibol, někdy i olivín a augit.

Největší lom je v Peceradech, těžilo se v něm do roku 1949. Dnes je lom zarostlý a opuštěný. V roce 1993 byla zahájena diskuse o obnově těžby. Vzhledem k obavám z narušení spodních vod a z prašnosti k obnově těžby nedošlo. V současnosti se nikde v ČR netěží. Malé výchozy gabra můžeme vidět na Svárově či na Kantorce, což je vyvýšenina mezi Kozlovicemi a Bukovany. Je z ní krásný rozhled do okolí (než opět zaroste lesem). Byla by zde pěkná, třeba i jednoduchá rozhledna.

Mgr. Eva Vyskočilová

František Janeček

Život

Ing. František Janeček se narodil 23. 1. 1878 v Ledcích u Hradce Králové. Pocházel z rolnické rodiny. Narodil se do doby, která přála rozvoji vědy a techniky. Chtěl se stát doktorem, ale byl svým otcem usměrněn, a tak začal studovat na Vyšší státní průmyslové škole v Praze, ve které si vedl na výbornou. Po škole šel na praxi do firmy Siemens-Schuckert, která v tu dobu patřila mezi světovou špičku v elektrotechnice. Poté se přesunul zpátky do Čech, kde se stal zaměstnancem firmy Kolben. Nebyl zde spokojený, protože, jak sám říkal, „tahal jenom prkna“ (obrazné vyjádření pro rýsování). Díky velké objednavce na pět trojfázových alternátorů, na jejichž výrobě se podílel nemalou částí, se dostal do nizozemského Maarssenu. Když ho jednou v Maarssenu srazilo auto, ukázalo se, že to byla limuzína zámožného šlechtice. Ten ho ihned odvezl k sobě domů, kde se mladý František zamiloval do jeho dcery Johanny. To vyústilo ve svatbu, která se konala 5. 7. 1901. Jelikož prací u Kolbena nedokázal zabezpečit svou rodinu, začal podávat patentové přihlášky do různých zemí v Evropě, např. Itálie, Německo, Rakousko-Uhersko. První patent, který dosáhl úspěchu, byl hnací stroj na principu stlačování kapalin podle Carnotova cyklu. Dne 18. 3. 1903 podepsal smlouvu s Kolbenem o experimentální výrobě nového „tepelného motoru“ s osobním dohledem. Zároveň se firma Kolben zřekla nároků na jakoukoliv jeho budoucí tvorbu.

1901–1905 žil v Nizozemí. Od roku 1904 střídavě i v Čechách. Z firmy Kolben odešel roku 1906 a usadil se v Hradsku, kde začal experimentovat v oblasti aviatiky. Těsně před počátkem 1. světové války prodal velkostatek v Hradsku a obrátil se k výrobě vojenských vynálezů, které byly v této době žádané. V roce 1915 nabídl své služby velitelství automobilního vojska ve Vídni. Armádě nabídl rozpracovaný odstředivý vrhač min (minomet). Měl vrhat miny o hmotnosti 50 kg do vzdálenosti 2 000 m a miny o hmotnosti 100–120 kg do vzdálenosti 1 000–1 200 m. Předvádění minometu však skončilo fiaskem. Největšího úspěchu dosáhl odstředivý zapalovač. Po vyhlášení ČSR dal všechny vynálezy k dispozici republice. Pro armádu pracoval až do své smrti.

Dne 14. 3. 1917 si nechal státem potvrdit užívání titulu inženýr. V roce 1919 zakládá firmu Ing. František Janeček a spol. a pokračuje ve výrobě vojenského vybavení. Dne 26. 2. 1921 se rozvádí se svou první manželkou Johannou Carolinou. Zakládá továrnu v Mnichově Hradišti a posléze v Praze „Na Zelené lišce“. Po prodeji velkostatku na Mělnicku hledal se svojí druhou ženou Miladou vhodné místo, kde by mohli s rodinou trávit volný čas. Přispělo k tomu i to, že situace v podnikání se stabilizovala a on měl volný kapitál na nákup nemovitostí.

Příchod do Týnce

V červnu 1925 kupuje od pí Korbelové pozemky v Týnci nad Sázavou. Pravděpodobně o Týnci nad Sázavou rozhodla návštěva Janečka jako hosta letní rekreace. Malebné přírodní scenérie v okolí řeky Sázavy uchvátily mnoho návštěvníků, mezi kterými byl i on se svojí rodinou. Zde začal se stavbou rodinné vily. Měla kruhový půdorys, proto se jí říkalo, kolotoč“. Nepostrádala bazén, odsouvací střechu s hvězdářským dalekohledem i tajnou chodbu. K tomu ještě přistavil skleník, zřídil okrasnou zahradu a několik hospodářských budov. Celý objekt ohradil vysokou zdí.

Měl velký zájem o nákup pozemků na pravém břehu řeky Sázavy. Chtěl zde postavit továrnu na výrobu šicích strojů, kde by se v případě války vyráběly předměty vojenské výzbroje. Nakonec v roce 1929 dostaly přednost motocykly.

V roce 1929 dochází ke krizi v odbytu zbrojní produkce. Proto se Janeček rozhodl koupit od firmy Wanderer ze Saské Kamenice licenci na výrobu motocyklů 500 ccm s kardanovým převodem. Soutěž o výrobní značku nového motocyklu vyhrál název JAWA – Janeček a Wanderer.

U příležitosti jeho šedesátých narozenin se vedení ČVUT rozhodlo udělit mu titul „doctor honoris causa“. Dne 24. 1. 1938 se konala v Praze slavnostní promoce. Tento titul získal za rozvoj československého motorismu tím, že stavěl levná a technicky dokonalá motorová vozidla. Bohužel konec tohoto roku už nebyl tak radostný. Blížící se střetnutí s nacismem vyvolalo neklid jak u Janečka, tak i u jeho zaměstnanců.

Důsledkem silného kuřáctví postihla Janečka zákeřná choroba – rakovina plic. Rozhodl se jí čelit pracovitostí, odhodláním a nadějí. Přesto si byl vědom, že umírá. Nechal sepsat svou poslední vůli. Vila v Týnci připadla dětem Dagmar a Marcelovi, provoz měla hradit slévárna. Tu vlastnila manželka Milada, ale musela zůstat svobodná. Všechny věci, cenné papíry a cennosti ve vile v Týnci připadly také manželce Miladě. Ve středu 4. 6. 1941 Ing. František Janeček ve svém bytě v pražské továrně umírá. Jeho poslední slova zněla: „Pracujte, já odcházím...“ Dne 4. 6. 1942 proběhl pietní akt, při kterém byla urna s popelem Františka Janečka přenesena z jeho pracovny do sadu vily v Týnci nad Sázavou.

Petr Jalovecký, ročníková práce, 2020

Karel Hynek Mácha

Nedaleko Týnce se nacházejí zříceniny hradu Zbořeného Kostelce, které patří k nejzajímavějším a možná i ne příliš doceněným památkám dolního Posázaví.

My zkusíme zvýšit prestiž tohoto místa jménem jednoho z nejznámějších básníků české literatury:

Karel Hynek Mácha

Byl známým chodcem (dnes turistou), kterého přitahovaly hradby, a tak se při svých výšlapech ocitl i na zřícenině Kostelce, odkud je úchvatný pohled do kraje, na Týnec, jeho hrad, na lesklou stuhu řeky Sázavy. Zde seděl a obdivoval týneckou rotundu.

Je magické, vyjít si z krásného počasí na Zbořený Kostelec, posadit se na staré hradní zdivo, dívat se na úžasnou scenérii a představovat si, jak zde před lety seděl a to samé vnímal sám Mácha. V tu chvíli snad člověk i cítí spojení dávných a současných dnů. Nepopsatelný zážitek! Pro všechny učitele českého jazyka a literatury doporučuji.

Pro zajímavost jsou přiloženy i obrázky týnecké rotundy, jejímiž autory jsou žáci školy. Jsou nakresleny možná ještě s větší působivostí a láskou k místu, kde žijí.

V předchozím souvětí bylo zmíněno slovo láska k místu a byla to také láska, nejen k hradům, ale i k dívce, která přitahovala Máchu do těchto míst.

Mácha hrál v kočovné divadelní společnosti J.K. Tyla a při představení Čech a Němec v Benešově se zamiloval do své divadelní partnerky Marie Štichové. Její jméno je inspirací pro povídku Marinka a dále jej vztah, sice krátký a neopětovaný, inspiroval i k napsání Pomněnek zasázavských (otištěny v časopise Krok 1833). V Máchově soupisu „hradů spatřených“ najdeme Konopiště, Kozlí, Zbořený Kostelec, Dubou, Jemniště, Zlenice Líšno a Český Šternberk.

Jak píše bývalý týnecký kronikář Miroslav Berka v jednom čísle Týneckých listů:

„Mácha zobrazuje Týnec v pohledu na ohbí řeky u Náklí, kde se mění její tok od severu k západu. Zachycena je i levobřežní stráň s hradem a věž kostela, v pozadí pak mezi stromy i štít starého mlýna. Vše je malováno ze skály, která bývala na levém břehu v Podhájí, při staré cestě od kapličky k bývalému brodu na Brodcích. V duchu vidím Hynka, jak sedí na té skále se sešitem na kolenou a tužkou kreslí i vyčnívající věž

kostela, aniž tuší, že v nedaleké vsi Brodce, ležící za jeho zády, jeho milovaná Márinka vydechne naposledy a že její ostatky spočinou za hřbitovní zdí kostela, který na obrázku právě zachytil.

Moc lituji toho, že se tato „Máchova skála“ nedochovala. Byl z ní pěkný pohled na řeku. I my kluci jsme na té skále sedávali. Tehdy jsme ani my, jako kdysi Hynek, netušili, co bude za dalších 30–50 let! Tu skálu v Podhájí jsme na Máchovu počest pokřtili, až když jsme se o Máchovi učili ve škole a paní učitelka Růžková nám Máchovu kresbu ukazovala v jakési staré knize. Rovnou ze školy jsme se tehdy běželi podívat, zda Mácha ten Týnec skutečně mohl vidět tak, jak jej nakreslil. Bylo to opravdu tak... Od té doby jsme skálu nazývali „Máchova skála“. Zасыпали ji a částečně i rozebrali až v letech 1970–1973, když opravovali silnici do Brodců. Škoda, že tehdejší projektant nebyl nikým upozorněn, a tak z neznalosti bylo zničeno toto památné místo... Mohli jsme mít v Týnci o jednu zajímavost pro turisty navíc.

Z toho je vidět, jak důležitá je znalost místní historie pro uchování památek, aby ji znali i učitelé ve škole a mohli s ní seznamovat své žáky.“

Viz příloha, obrázek datován roku 1832

Protože jaro je plné barev a vůní, hodí se zrovna první máj, lásky čas (užijí-li slova básníka) k návštěvě Zbořeného Kostelce či procházce k hájovně Želetínka v blízkosti Konopiště, kde Máchova milá Márinka žila s rodiči. Příště tedy čas lásky nemusíte strávit polibkem na Petříně u Máchovy sochy, ale v místech, která on měl opravdu rád. Tímto krajem putoval při své nejdelší cestě do Itálie.

Mácha byl osobnost vsutku ojedinělá, zvláštní, výjimečná.

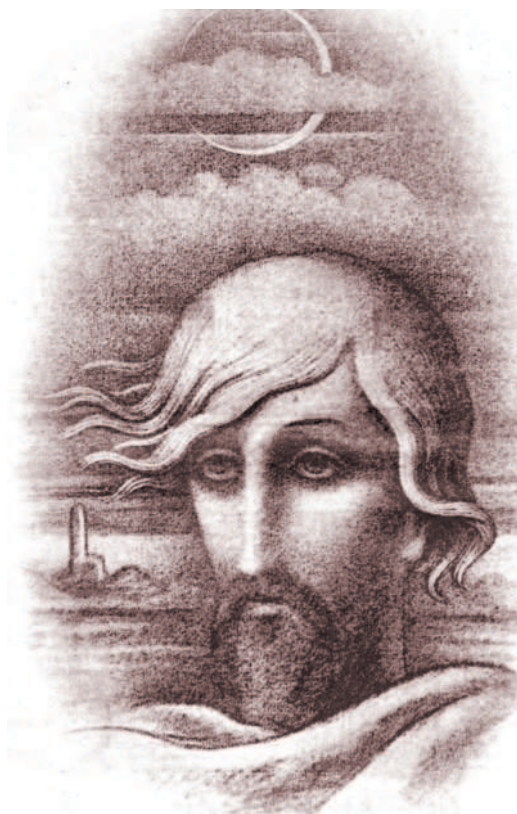
„Říkali o něm, že je blázen. Upoutával pozornost oblečením, nedbal o módu a nosil černou vestu, černý šátek bez límce, dlouhý červený plášť a červenou čapku. Byl hezký, snědý, s výraznými černými očima. A jako bylo zvláštní jeho oblečení, byla zvláštní i jeho povaha.

Chvilí byl příjemný, přátelský, náhle se začal mračit, choval se pánovitě, urážel všechny kolem. Měl známé, ne přátele.“ (Karel Sabina)

Byl cílevědomý, houževnatý, geniální, podivínský. Vedl si zašifrovaný intimní deník, který po letech vyluštil Jakub Arbes.

Po studiích práv si našel místo v právnické kanceláři v Litoměřicích. Měl naplánovanu svatbu s Lori Šomkovou, kterou poznal též v divadle a s níž měl syna Ludvíka, na 8. 11. 1836. Poněvadž se ale při hašení požáru města napil vody, umírá na úplavici a v den jeho plánovaného sňatku probíhá Máchův pohřeb. Jeho ostatky byly po zabrání Sudet převezeny manifestačně do Prahy na vyšehradský hřbitov. Dožil se pouhých 26 let, ale odkaz zanechal jako málokdo.

Blanka Schütová

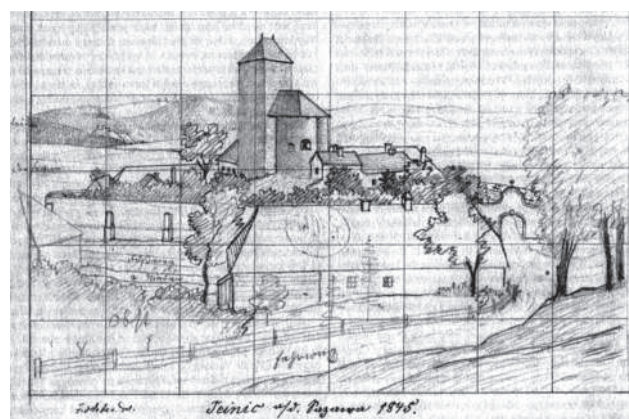
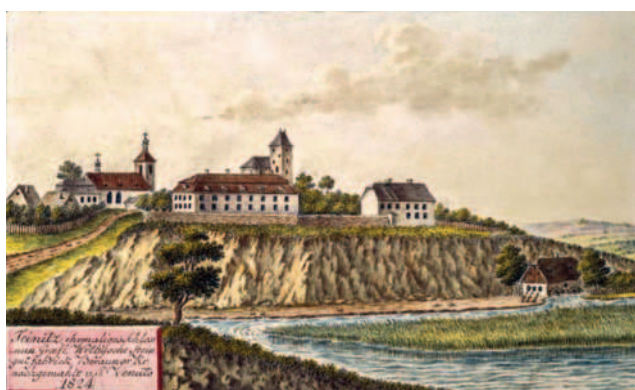

Etymologie názvu Týnec

Ze slova tyn vzniklo sloveso týniti. Ze slova pochází jihočeské přetejnit (přehradit) a vytejnit (rozdělit). Slovo se dochovalo v místních jménech Týn, Týnec, Týniště apod. Ze staroslovanského tynъ vzniklo také staroruské тынъ — „plot, zeď“, ruské тын (plot kůlový i pletený), polské tyn (plot, zeď) a místní jméno Tyniec, chorvatské tin (stěna), slovinské tin (stěna, ohrada).

Vývoj zápisu můžeme sledovat na dobových pohlednicích. Setkáváme se tak s několika možnostmi, např. Teinitz, Teinic, Týnice. V současnosti se pak používá pouze Týnec.

Lenka Vrbatová

ZDROJE:

MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. 2., opravené a doplněné vyd. Praha: Academia, 1968. 868 s. Heslo „týn“, s. 664.
Pohlednice v elektronické podobě poskytnuté Vlastivědným klubem Týnec

Erb města

Ústředním motivem znaku je charakteristická stavba pro město, rotunda asi z 11. století spolu s hranolovou obrannou věží ze 13.–14. století, v popředí s obrannou zdí, vše v bílé barvě. Spodní část znaku je modrá, vyjadřující polohu města na řece Sázavě. V horní části s červeným pozadím jsou umístěny vlevo erb rodu Hodějovských z Hodějova (ryba v modrém poli) a vpravo erb rodu hrabat z Vrtbů (3 kusy paroží na žlutém podkladě). V červeném štítě na modré patě za hradbou s cimbuřím románská kvádřovaná rotunda s apsidou, za ní hranolová věž, vše stříbrné s červenými střechami. Věž provázená dvěma gotickými štítky, pravý modrý se zlatou vyskakující rybou, levý zlatý s trojím (2,1) černým parožím.

Marie Potůčková

Souřadnice GPS:
Základní škola
Týnec nad Sázavou:
49° 50' 13"N
14° 35' 20"E

Souřadnice GPS:
Základní škola
Týnec nad Sázavou:
49° 49' 45"N
14° 35' 41"E

Souřadnice GPS:
Hrad a muzeum Týnec nad Sázavou:
49°49'50"N
14°35'34"E

Souřadnice GPS:
Kostel sv. Šimona a Judy:
49°49'46"N
14°35'34"E

Souřadnice GPS:
Pomník obětem 1. světové války (Týnec nad Sázavou – Chrást nad Sázavou)
49° 50' 27"N
14° 34' 27"E

Souřadnice GPS:
Kostel sv. Kateřiny :
49° 50' 30"N
14° 34' 31"E

Posázavský pacifik se řítí údolím už 120 let

Psáno pro Kolovratský zpravodaj, březen 2020

Letošní rok je bohatý na významná výročí železničních tratí v Praze a okolí. Hned to první si připomeneme na jaře. Dne 1. května 2020 uplyne 120 let od zprovoznění trati Posázavského pacifiku. Trati, kolem které se zrodil tramping.

První část trati vedla do cukrovaru

Historie Posázavského pacifiku, který se stal mekkou výletníků, se začala psát v březnu 1882. Tehdy byla otevřena místní dráha z Nuslí do Modřan. Jejím účelem ještě nebylo vozit cestující, ale po dráze se dopravovala řepa do modřanského cukrovaru. Díky železnici se začala původně nevýznamná obec Modřany rychle rozvíjet.

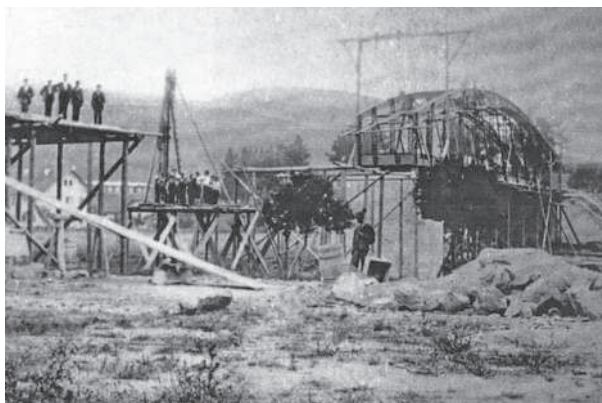
Po vlečce jezdily vlaky s cestujícími

Koncem 19. století byla postavena nákladní vlečka, která vedla ze stanice Braník přes branické vápenky až k cementárně v Podolí. Ta se nacházela zhruba v místech dnešního plaveckého stadionu. Po vzniku republiky jezdily po této vlečce několik let i osobní vlaky s přepravou cestujících. V roce 1924 byla do Braníka dostavěna nová tramvajová trať, která přepravu cestujících převzala.

Železnice míří do Posázaví

V roce 1892 vyšel zákon o Státní podpoře a zvelebování železnic nižšího řádu, který umožnil snadnější výstavbu místních tratí. Obce kolem Sázavy si uvědomovaly důležitost železnice, a to nejen pro přepravu cestujících, ale i pro snadnější dopravu nákladu. Předložily proto návrh na výstavbu železnice do Dobříše a Čerčan, údolím řeky Sázavy.

První úsek se začal budovat z Čerčan na Týnec a tehdejší Požáry, dnes zastávku Prosečnice. Představitelé samosprávy požadovali, aby koleje vedly co nejbližší jejich obcí. Při trasování dráhy tak vznikla řada sporů.

Původní projekt dráhy měl z Čerčan sledovat tok řeky Sázavy a vést rovinatým terénem přes obec Nespeky. Jiné plány však mělo konopištské panství. To chtělo železnici využívat k dopravě vytěženého kamene z lomů v okolí Peceraď.

A tak si správa panství prosadila trasu přes Svárov. Ta ale byla kopcovitější a v Týnci musel být postaven most pro překonání řeky Sázavy, což stavbu výrazně prodražilo.

Týnecká stanice byla původně plánována severněji, ale změnou trasy byla postavena v místech starého dvora, hned za železničním mostem.

První vlak z Čerčan do Týnce přijel dne 18. ledna 1897 krátce před polednem.

Železnice k brdským lesům

Druhou stavební etapou posázavské železnice byl úsek ze Zbraslavi do Dobříše. Tento úsek, vedoucí pod úpatí Brd, byl předán do provozu 22. září 1897. Do zapomenutého dobříšského kraje přivezla železnice nový život a rozvoj průmyslu. Výstavbu trati podporoval rod Colloredo – Mannsfeldů, kteří pobývali na dobříšském zámku a spravovali zdejší panství.

Jílové mělo zůstat mimo dráhu

Druhým sporem, který se rozhořel, bylo vedení železnice od Požárů (Prosečnice) dále k Davli. Železnice měla vést podél Sázavy a zdaleka se vyhnout městu Jílové u Prahy.

A to městu, které kdysi bývalo velmi významné. Již ve dvacátých letech 14. století se město pyšnilo přídomek „Královské zlatohorní město“. Král Jan Lucemburský zde nechal razit zlatý dukát. Privilegium ražby dukátů bylo potvrzeno i králem Karlem IV., který městu udělil i řadu dalších práv a výsad. Jílové přilákalo i známého alchymistu Edwarda Kellyho, který v roce 1590 získal několik statků v okolí města a v samotném městě pak skoupil řadu budov.

Jílovští radní požadovali, aby železnice byla vedena přes jejich město. Proti tomu se ohradila obec Kamenný Přívoz, od které by se železnice naopak vzdálila. Komise pro výstavbu trati zvolila kompromis – železnice nakonec přes Jílové postavena nebyla, pouze se k městu přiblížila. Od železniční stanice jsou to na jílovské náměstí stále tři kilometry.

Jílové muselo veškeré zvýšené náklady na změnu trasy uhradit. Kvůli tehdejšímu úsilí Jílovských je tak dnešní trať delší, a na mapě lze vyčíst, že se jedná o poměrně velkou zajižďku. Trať na zhruba osm kilometrů opouští tok řeky Sázavy.

Stavba tohoto úseku byla zahájena v lednu 1898. Úsek z Jílového do Davle se stal nejnáročnějším stavebním úsekem. Pro cestující je však dnes tou částí tratě nejkrásnější. A právě díky zdejším přírodním scenériím, vedení trati na náspech vysoko nad řekou, se zrodilo pojmenování Posázavský pacifik.

Na trati bylo nutné prorazit několik tunelů, vybudovat vysoké náspy, vykopat zářezy, zhotovit desítky propustků a mostů a zbudovat kamenný viadukt Žampach.

Stavba přes svou náročnost probíhala poměrně rychle, a tak poslední úsek Pacifiku byl uveden do provozu za dva roky (!), dne 1. května 1900. Od tohoto dne začaly jezdit vlaky v celém úseku trati – z Čerčan přes Týnec, Davli až do Prahy.

Světznámý viadukt

Raritou trati je Žampašský kamenný viadukt. Délka mostu je 110 metrů a viadukt se klene ve výšce 41 metrů nad údolím Kocour. Most je tak o necelý metr nižší než Nuselský viadukt. Viadukt má sedm oblouků a patří mezi nejvyšší kamenné mosty v Evropě. Je vyhledáván milovníky železnice z celého světa. Spíše než z vlaku si viadukt vychutnáme, pokud stojíme na opačné straně řeky, na takzvané Žampašské vyhlídce.

Tajné továrny v tunelech

Na trati z Vršovic do Čerčan se nachází sedm tunelů. V roce 1942 byl celý region kolem levého břehu řeky Sázavy zabrán jako vojenský prostor. Většina obyvatel byla z obcí vystěhována. Tunely, které se v tomto úseku nacházely, byly využity pro válečnou výrobu. Své pobočky tu zřídily vídeňské továrny vyrábějící letecké komponenty.

V tunelech byly zbudovány podlahy, vstupní vrata, zázemí pro zaměstnance a elektrické osvětlení. Odhaduje se, že v tunelech bylo zaměstnáno několik set lidí. Kromě Čechů tu byli nuceně nasazení Francouzi, Rusové, Srbové či Chorvaté. Po skončení války byly tunely opět předány železničnímu provozu.

I Křižík tu nesměl chybět

V listopadu 1897 dostal vynálezce František Křižík povolení, aby na trati do Vraného nad Vltavou mohl testovat vozidla pro elektrický provoz. V následujících dvou letech mezi Nuslemi a Měchenicemi

jezdil jeho dvounápravový tramvajový akumulátorový vůz. Baterie se dobíjely ve stanicích Vršovice a Zbraslav.

Přeprava cestujících na střeších vozů

Zajímavostí, vztahujících se k Posázaví, by byla celá řada. Například stavba slapské přehrady a doprava materiálu lanovkou ze stanice Luka pod Medníkem, jílovské štoly, vrch Medník s rostlinou kandík psí zub či Ostrovský klášter, pod nějž patřilo i území dnešních Kolovrat. Prostor ve zpravodaji je však omezený. Ale je potřeba zmínit to, čemu posázavská železnice výrazně pomohla. A to je fenomén trampingu a výletnictví. Nejstarší česká osada byla založena

kolem roku 1918 u řeky Vltavy, v místech zvaných Svatojánské proudy. Trampingu se za celou éru věnovaly statisíce lidí a podle odhadů existovalo kolem čtyřiceti tisíc trampských skupin. Většinu trampů dopravovala do osad železnice. Byly vypravovány vlaky až s dvanácti vozy, které přesto měly problémy všechny zájemce odvézt. Místem odjezdu se stávalo branické nádraží, které o víkendů zaplavily tisíce trampů a výletníků. Na nádraží v Braníku bylo otevřeno několik výdejen jízdenek, které za jednu jarní sobotu prodaly až třicet tisíc jízdenek.

Nechme promluvit pamětníka, herce Jaroslava Štercla:

„Už jen to čekání na vlak bylo ohromný. Vjížděl na branické nádraží za neustálého houkání a křiku průvodčích: Ustupte!, protože kolejiště bylo plné cestujících. Když konečně vagony zastavily, byli jste dovnitř vtlačeni hrnoucím se davem. Lidé obsadili úplně všechno. Služební vůz, záchody, žebříky na střeše vozů i střechy samé. Odjezd se nedával výpravkou, ale povelom strojevedoucím: Trvale pískejte a pomalu zabírejte, jinak neodjedete. Před prvním tunelem bylo třeba zastavit a sundat trampy ze střech, aby někdo nepřišel o hlavu. Za Jarovem zase cestující pobízeli na stupátkách, aby zatlačili a přeplněný vlak se vůbec rozjel, protože trať tam má stoupání 15 promile.“

Připravil: Tomáš Bezouška

Nádraží Braník. Odsud vedla odbočná trať do podolských lomů a vápenky

Viadukt Žampach nad údolím Kocour

Trať s tzv. Pikovickou jehlou nedaleko zastávky Petrov u Prahy

Zbytek původní trati mezi stanicemi Vršovice a Krč v Michelském lese. Při stavbě Jižní spojky byla trať přeložena a napříměna

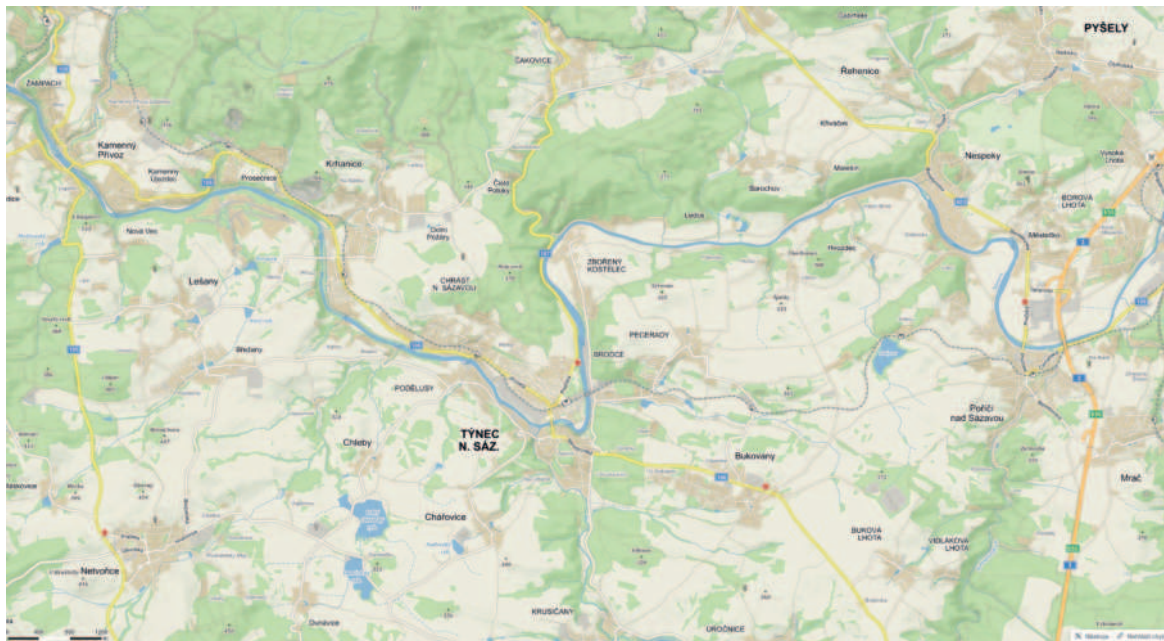
Zbytek pilíře mostu původní trati. Nalezneme ho u dnešní Vídeňské ulice, v těsném sousedství rybníku Labuť

Těleso původní trati v Michelském lese

Na mapě je dobře patrný oblouk, který vznikl přiblížením trati k Jílovému (stanice je v místní části Borek). Původně trať byla plánována z Kamenného Přívozu podél řeky Sázavy)

Prvotní projekt předpokládal, že trať povede z Čerčan přes most Dráhy císaře Františka Josefa, přes řeku Sázavu. Za ním se stočí doleva a dále bude trasována po pravém břehu řeky Sázavy přes Městečko, Nespeky, Ledce, pod zříceninou Zbořeného Kostelce až do Týnce nad Sázavou (viz šipky). Vše ale změnilo konopištské panství. To mělo své lomy v oblasti Svárova a Peceraď, a tak prosadilo, aby trať vedla touto lokalitou.

Nové trasování nelibě nesly i obce, které o železnici přišly. Dokládá to i dopis, který odešel v květnu 1894 jako protest Zemskému výboru:

„... Jak se dozvídáme, má totiž dráha býti vedena z Čerčan k Poříčí a odtud přes Svárov k Týnici. Má tudíž v tomto směru pominouti krajinu posázavskou, v jejímž zájmu dráha ta stavěna býti má. Nechtějíce nikterak zkoumati prospěšnost a důvody tohoto projektovaného směru, upozorňujeme přece na to, že vedle směru tohoto, je-li informace naše správná, povede trať krajinou kopečnatou a vyvýšenou, která není ani zalidněna, ani průmyslu se nehodí, a pomine velice vhodný směr posázavský, vedoucí přímo údolím sázavským, krajinou lidnatější a založení a rozšíření průmyslu vhodnější...“

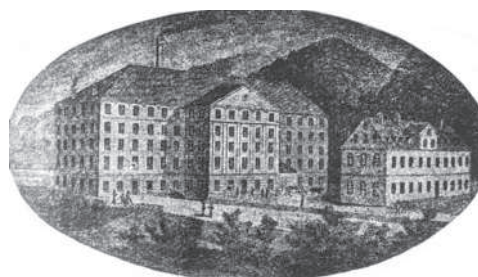
Týnecká kamenina

Na konci 18. století i do Týnce dorazila móda tehdejší doby – kamenina. Výrobu tradičního kameninového sortimentu v Týnci založil František Josef z Vrtby. Původně byla manufakturní výroba v několika staveních poblíž rotundy a hradu. Během několika let si týnecká kamenina získala uznání a obdiv znalců. Vyráběly se zde konvice, talíře, vázy, kávové a jídelní soubory, mísy s různými zdobeními. Mezi lety 1812–1813 byla pro manufakturní účely vystavěna nová budova, která dnes slouží jako kulturní centrum. Z úspěchu se výroba těšila asi sedmdesát let. Manufaktura ukončila činnost asi v polovině 19. století a okamžitě se její výrobky staly žádanými sběratelskými kousky.

Prádelna bavlny na Brodcích

Na břehu řeky Sázavy v roce 1839 židovský podnikatel Jakub Šimon Wahle založil prádelnu bavlny. Nová budova nahradila dřívější budovu mlýna a využila vynikající přírodní podmínky, které zaručovala právě řeka a dřevo z okolních lesů. Hned vedle byla postavena i ubytovna pro dělníky, kteří vykonávali velmi namáhavou práci i 15 hodin denně. Když původní budova na konci 19. století vyhořela, vyrostla na jejím místě budova nová – ta, která na Brodcích stála ještě před pár lety. Prádelna byla velmi úspěšná a s narůstajícím počtem zaměstnanců rostl i stavební ruch v okolí. Byly vystavěny mnohé domky v nedalekém Zbořeném Kostelci. Velké existenční problémy továrně způsobila první světová válka, kdy se do Evropy přestala dovážet bavlna. Ve 20. letech se postupně prádelna opět vypracovala a dařilo se jí. Nakonec ale i ji zasáhla velká hospodářská krize, ze které se už prádelna nevzpamatovala a v roce 1937 přestala továrna existovat.

Janečkova továrna na Brodcích

O prostory prádelny se okamžitě začal zajímat továrník Ing. František Janeček. Jeho Zbrojovka koupila všechny možné pozemky v okolí i budovu samotnou. Janeček do nově koupených prostor přesunul montáž automobilů. Od roku 1940 se zde začaly vyrábět železné, svářecí a pozinkované dráty pro věhlasné firmy tehdejší doby, jako např. ČKD nebo Aero.

Ve třicátých letech 20. století se pak Janeček spojil s továrníkem Wandererem a vznikla tak legendární značka JAWA. Továrna v průběhu let vyráběla automobily, ale hlavně motocykly. Z původních budov, které byly využívány za života Janečka, už jich na Brodcích příliš nestojí. A i přesto, že věhlas a sláva motocyklů Jawa už dnes nejsou ani zdaleka takové jako v druhé polovině minulého století, továrna na Brodcích stále funguje.

Slévárna v Týnci

Ing. František Janeček stál i u založení druhé významné místní továrny – Metazu. O pozemky začal Janeček jevit zájem ve 20. letech 20. století. Do obchodního rejstříku byla slévárna zapsána v roce 1932. V průběhu let se zde vyrábělo široké spektrum odlitků. Sám Janeček bydlel nedaleko ve své, pro Týnec velmi známé, kruhové vile na protějším břehu řeky Sázavy.

Obě jeho továrny – týnecká i brodecká – pro něj představovaly velkou investici do budoucna. Jeho velkým vzorem byl Tomáš Baťa, podle jehož vzoru toužil z Týnce vybudovat velké tovární město. Druhá světová válka a následně jeho smrt v roce 1941 veškeré tyto snahy zhatila.

Lenka Vrbatová

Použité zdroje:

BOROVÍČKA, Jiří a kol. Týnec nad Sázavou: k historickým kořenům města. Vyd. 1. Týnec nad Sázavou: Město Týnec nad Sázavou, 2006. 503 s. ISBN 80-239-7791-1.

Hrad Zbořený Kostelec

Hrad Zbořený Kostelec dnes tvoří jednu z dominant Posázaví. Zřícenina, která se nachází na pravém břehu řeky Sázavy, v sobě ukrývá nejen jeden tajemný středověký příběh.

Pro první takové příběhy se musíme vrátit v čase až někdy do počátku 14. století. Tehdy se v místech dnešního hradu nacházel kostel, jenž pravděpodobně zanikl v době husitských válek. Právě z těchto dob pochází i označení celé oblasti – kostelec původně pojmenovával ohrazenou oblast kolem kostela. Písemné prameny jsou pro tuto dobu však skoupé na slovo, a tak o této době nevíme nic.

První písemná zmínka o hradu Kostelci nad Sázavou pochází z roku 1342 a hovoří o tom, jak český král Jan Lucemburský zastavil hrad Oldřichu Medkovi. Předpokládá se, že hrad byl vystavěn o pár desítek let dříve, někdy v době vlády Václava II. z rodu Přemyslovců.

Kostelec nad Sázavou byl v dobách své největší slávy významným sídlem v okolí Týnce nad Sázavou. Pod jeho správou patřila řada okolních vesnic. Byly to vesnice Kostelec, Brodce, Bukovany, Pecerady, polovina vesnice Podělusy, polovina vsi Krhanice, Jesenice, Voděrady, Oleška, Vesce a Krumlovice.

Na začátku 15. století hrad patřil Janu Sádlovi ze Smilkova. Ten platil za velkého přívržence Jana Husa, veřejně se připojil k protestu proti jeho upálení. Dokonce byl roku 1421 na čáslavském sněmu přijat jako člen prozatímní vlády v Čechách. Zanedlouho poté byl však stranou Jana Želivského obviněn ze zrady a téhož roku v nočních hodinách 20. října tajně stát. Jeho syn Jan mladší Sádlo hrad nakonec prodal Kuneši Rozkošovi z Dubé.

Kuneš bohužel patřil mezi přívržence přijímání „pod jednou způsobou“ (při bohoslužbě se přijímá pouze tělo Krista v podobě oplatky). Jeho nepřítelem byl zemský správce Jiří z Poděbrad, přívrženec husitského hnutí a zastánce přijímání „pod obojí způsobou“ (při bohoslužbě se přijímá tělo i krev Krista v podobě oplatky a vína). Poprvé byl hrad neúspěšně obležen 1449. Následujícího roku byla již dobová výprava Jiříka z Poděbrad úspěšná – hrad byl dobyt, majetek zkonfiskován (zabaven). Poté bohužel nikdy nebyl obnoven.

Touto událostí se začala psát jiná historie hradu i podhradí. Místo původního hradu i vesnice pod ním byly přejmenovány na Zbořený Kostelec. Celá staletí pak do míst původního středověkého panství přicházeli různí poustevníci a trampové. Mezi nimi i český spisovatel Karel Hynek Mácha.

A jak už to tak bývá, když nějaké místo opustí stálí obyvatelé, usadí se zde jiní. Alespoň tak o tom hovoří právě v souvislosti se Zbořeným Kostelcem pověst. Vypráví se, že ve zřícenině hradu se usadili rášci, kteří zabránili jakýmkoliv opravám. Po nocích bourali vše, co přes den lidská ruka opravila. I dnes se zde s nimi můžete setkat. Pokud na vás při návštěvě odněkud vypadne kámen, věřte, že to nebyla náhoda.

Lenka Vrbatová

Zdroje:

BOROVÍČKA, Jiří. *Týnec nad Sázavou: k historickým kořenům města. Týnec nad Sázavou: Město Týnec nad Sázavou*, 2006. *ISBN 80-239-7791-1*.

DVOŘÁK, Otomar. *Po stopách pověstí z Kostelce do Kostelce. Ilustrovala Vítězslava KLIMTOVÁ. Beroun: MH, 2007. ISBN 978-80-86720-30-2*.

BERKA, Miroslav. *Dějiny hradu Kostelce nad Sázavou. Miroslav Berka. 1. vyd. Týnec nad Sázavou Zákl. klub ROH, 1967. 58 s., pl., sch., obr. příl.*

Týnec nad Sázavou – historie 20. stol., stavební vývoj města

Zakladatelem moderního průmyslu se stal ve 30. letech pražský podnikatel Ing. František Janeček. V Týnci postavil slévárnu hliníku, oceli a barevných kovů Metaz. V zakoupené přádelně na Brodčích zahájil výrobu motocyklů Jawa.

Na konci 30. let po německé okupaci Československa se Týnec stal jedním z výcvikových středisek německé armády. Cca 5 kilometrů od Týnce v nedaleké vesnici Dunávice byly prováděny střelby z lehkých zbraní a také tu byly prováděny střelby mířené na vysídlené domy v Dunavicích – dodnes si můžeme všimnou spousty děr v domech. Ke konci války se přes Týnec přesouvalo německé vojsko snažící se uprchnout Sovětům a vzdát se americké armádě dále na západ. Zde se také zrodila jedna z poválečných historek o německém pokladu v Týnci.

Takhle zní:

O zlatém pokladu Wehrmachtu

V roce 1945 se německá divize stahovala z Benešova přes Týnec. Při ústupu zde prý spadlo z můstku německé vozidlo. Tady se přesouváme do roku 1990, kdy neznámý mladý muž, který měl zájem o různé militarie, našel v bahně poblíž tohoto zbořeného můstku velkou brašnu plnou zlata a šperků. Nikdo neví, co se s touto brašnou stalo. Úplně stejně nikdo neví, jestli si tuto historku muž nevymyslel, ale část příběhu je pravda. Skutečně tu byla německá divize stahující se z Benešova přes Týnec. Nikdo už neví, co se s ní stalo, jestli se úspěšně vzdala Američanům, nebo ji odchytila Rudá armáda.

Týnec v poválečném období

Po válce Týnec zase začal prosperovat, na začátku 50. let se objevila spousta náčrtů a nápadů na přeměňování železnice, zvětšení továrny Metaz a zvětšení města, začínající tzv. Ruským rájem. Zvětšením města bylo myšleno postavení nového centra na levém toku řeky a postavení mnoha bytových domů pro pracovníky továrny. Z těchto plánů zde byl zrealizován pouze jeden, což bylo postavení bytových domů pod Ruským rájem. Také se tu postavily 4 panelové domy, obchodní dům a nová škola. Vše tu až na menší úpravy a stavbu více bytovek a domů stojí dodnes.

Po roce 1970 zde také byly plánovány přestavby autobusového nádraží. K přestavbě autobusového nádraží byl plánován dvoupatrový hotel, který by stál přímo vedle této budovy. Když se přesuneme více k mostu, tak zde měl být na levém toku řeky postaven kruhový objezd a přeměňování cesty na Prahu více doleva. Také zde byl plánován druhý obchodní dům a více malých obchůdků. Nad novou školou, která už byla postavena, mělo stát velké hřiště na tenis a fotbal a také velký běžecký ovál.

V plánu bylo též rozšíření města o spoustu bytovek, které by připomínaly tehdejší socialistickou architekturu, jakou například můžeme vidět v Ostravě. V centru města mělo stále stát již postavené obchodní centrum Mír lemované ulicemi s bytovými domy. V Náklí mělo být koupaliště hned vedle tehdejšího fotbalového hřiště. Koupaliště by zahrnovalo jak vnitřní, tak venkovní bazén, pro výstavbu tohoto objektu by musel být zbourán statek v Náklí, což se nestalo. Nic z těchto plánů se nezrealizovalo, město se rozrůstalo postupně a žádné jiné velké projekty se v Týnci do konce 20. století nestaly bohužel skutečností. Určitě by bylo zajímavé, kdyby se nějaké z plánů realizovaly. Jen by mě zajímalo, jestli by se z Týnce stalo větší město, nebo by město šlo svou vlastní cestou a skončilo by stejně, jak ho známe dnes.

Zpracoval podle vlastního zájmu o historii a jako reflexi na přednášku Vlastivědného klubu Štěpán Stoklasa.

Kulturní život v Týnci

Spolkový život v Týnci nad Sázavou má mnohaletou tradici. Mezi dodnes fungující a navštěvované spolky patří ochotnický divadelní spolek Netopýr, Vlastivědný klub, Tělovýchovná jednota, Klub českých turistů a spolek TYSAN – odnož Skautu.

Začátky divadelnictví v Týnci sahají až do konce 19. století. Vzniklá organizace přežila rozpad Rakouska-Uherska, obě světové války i pád minulého režimu. Repertoár představení byl velmi bohatý, od pohádek pro děti až po dramata klasiků. V devadesátých letech divadelní tradici udržoval dětský soubor a na začátku nového tisíciletí byla vyslovena výzva k obnovení činnosti. Vznikl tak nový ochotnický spolek Netopýr, který funguje od června 2004. Jako režisérky se zde vystřídaly Anna Svobodová, Marie Veselá a Jaroslava Raková. Nejoblíbenější hrou se mezi diváky stalo představení *Lakomá Barka* od Jana Wericha. Členům spolku se podařilo zorganizovat Ochotnický divadelní festival, kterého se zúčastňovaly ochotnické spolky z okolí. Ochotníci spolupracují i na dalším kulturním dění v Týnci a okolí. Podílejí se na organizaci Svatomartinského průvodu, Mikulášské nadílky u rotundy, velikonočních pašijí, Týneckého střeptu a adventu na hradě.

Vlastivědný klub funguje v Týnci od roku 1955 a zabývá se sbíráním historických předmětů a dokumentů a shromažďováním vzpomínek pamětníků. Pravidelně pořádá setkání s veřejností, na kterých seznamuje veřejnost s historickým vývojem Týnce a okolí. Mezi hlavní osobnosti patřili Daniel Povolný, Miroslav Šafrata, Miroslav Berka. Ve stopách svých předchůdců pokračuje i dnešní mladá generace Martin Šejbl a Jan Jiráň.

Velkou tradici má Týnci i sport. Tahounem mezi spolky je Tělovýchovná jednota, která zastřešuje sportování od nejmenších po seniory. Mezi pravidelné akce patří Den pohybu a zdraví, Roolympiáda, sportovní soutěže ke Dni dětí a gymnastické závody. Veškerou činnost zaštiťuje již léta Věra Junová.

Na turistickou tradici založenou již v 19. století Vojtou Náprstkem navázali týnečtí turisté v roce 1961. Hlavními osobnostmi turistiky v Týnci jsou Stanislav Šípek a Marie Schlesingerová. Pořádají se tradiční „výšlapy“ *„Za jmelím na Neštětickou horu, dálkový pochod Přes čtyři zámky a dálkový pochod Posázavím po stopách významných rodáků regionu.“*

Tradice skautského hnutí sahá do léta 1945. Svoji klubovnu si skauti vytvořili u Janovického potoka, kde stojí dodnes. Jejich činnost byla přerušena po Únoru 1948, avšak skauti se nevzdali a během pražského jara svou činnost opět obnovili. Velkou zásluhu na fungování měl Lumír Richtr. Pravidelně pořádají letní tábory, víkendové výjezdy a pochody po okolí.

Lenka Vrbatová a Blanka Schůtová

Zdroj: Týnec nad Sázavou. K historickým kořenům města. [Red. rada]: Březina, Zdeněk – Mareš, Pavel – Povolný, Daniel – Šípek, František – Žížala, Ladislav. Týnec nad Sázavou: Město Týnec nad Sázavou, 2006. 503 s.: ilustrace, fotografie ISBN:80-239-7791-1

Martinské rohlíčky – nekynuté

Těsto:

45 dkg hladké mouky
1 kelímek zakysané smetany
25 dkg Hery (rozpustit)

Postup:

Nejprve z tuku, hladké mouky a zakysané smetany zaděláme těsto. Poté ho necháme asi 1/2 hodiny odpočinout v lednici.

Následně si těsto rozdělíme na 8 bochánků a každý rozválíme do tvaru kruhu. Jednotlivé kruhy rozdělíme na 6 dílů. Na každý díl přidáme jakoukoliv náplň a zarolujeme od širšího konce ke špičce.

Nakonec rohlíčky naskládáme na plech, na který jsme dali pečicí papír. Pečeme na 180 °C asi 20–25 minut.

Rohlíčky před pečením ničím nepotíráme. Po upečení rohlíčky ze zakysané smetany pouze pocukrujeme.

Rohlíčky servírujeme na talířku k dobré kávě. Dobrou chuť.

Martinské rohlíčky – kynuté

Těsto:

60g másla
60 g moučkového cukru
2 žloutky
1 celé vejce
400 g hladké mouky
špetka soli
25 g droždí (půlka kostky)
200 ml mléka
1 vejce na potření

Postup:

Na začátku si přichystáme všechny ingredience na kuchyňskou linku.

Nejprve do mléka pokojové teploty rozdrobíme droždí a přidáme lžící cukru krystal. Vše promícháme a necháme na teplém místě vzejít kvásek. Mezitím si vyšleháme máslo s cukrem do pěny, přidáme 2 žloutky a celé vajíčko. Nakonec přidáme mouku, špetku soli a hotový kvásek. Dobře vypracujeme těsto, mísu přikryjeme a necháme kynout na teplém místě asi 20 minut.

Mezitím si připravíme náplň dle chuti (tvarohovou, makovou, povidlovou apod.).

Z vykynutého těsta rozválíme plát, rozdělíme na obdélníky (15x10 cm). Ke kraji každého obdélníčku dáme náplň a zarolujeme. Konce řádně uzavřeme, mírně zatočíme do tvaru rohlíčku a dáme na plech vyložený pečicím papírem. Rohlíčky necháme na plechu kynout dalších 15–20 min.

Před pečením každý rohlíček potřeme rozšlehaným vajíčkem a dáme péct do trouby předem vyhřáté na 180 °C přibližně na 20 min.

Před podáváním poprášíme moučkovým cukrem. Přejeme dobrou chuť!

Dita Urbanová

AUTOŘI A POUŽITÉ ZDROJE

Týnec nad Sázavou

Autorka: Mgr. Lenka Vrbatová

Zdroje fotek: archiv Vlastivědného spolku Týnec nad Sázavou

Použité zdroje:

1. MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. 2., opravené a doplněné vyd. Praha: Academia, 1968. 868 s. Heslo „týn“, s. 664
2. BOROVIČKA, Jiří a kol. Týnec nad Sázavou: k historickým kořenům města. Vyd. 1. Týnec nad Sázavou: Město Týnec nad Sázavou, 2006. 503 s. ISBN 80-239-7791-1.
3. DVOŘÁK, Otomar. Po stopách pověstí z Kostelce do Kostelce. Ilustrovala Vítězslava KLIMTOVÁ. Beroun: MH, 2007. ISBN 978-80- 86720-30-2.
4. BERKA, Miroslav. Dějiny hradu Kostelce nad Sázavou. Miroslav Berka. 1. vyd. Týnec nad Sázavou Zákł. klub ROH, 1967. 58 s., pl., sch., obr. příl.
5. Přednášky Vlastivědného spolku Týnec

Vydala: Posázaví o.p.s. v roce 2023

ve spolupráci s

Základní školou Krhanice, okres Benešov

Základní školou Josefa Suka a mateřskou školou Křečovice

Základní školou Netvořice, okres Benešov, příspěvková organizace

Základní školou Jana Kubelíka, Neveklov

Základní školou Týnec nad Sázavou, příspěvková organizace

Městem Neveklov, Městem Týnec nad Sázavou, Městyssem Netvořice, Obcí Krhanice, Obcí Křečovice

Korektura textu: PhDr. Jaroslava Tůmová

Grafická příprava: Pavel Fuksa, GraTypoPrint

Elektronická podoba knihy: www.ucebniceregionu.cz

ISBN 978-80-87684-72-6

